

Kilka słów o początkach kina bułgarskiego

Грозев Александър, *Киното в България. Част I (1897–1956)*,
фабер, Велико Търново 2011, 485 s.

Nakładem wielkotyrnowskiego Wydawnictwa Faber w 2011 roku ukazała się książka wykładowcy Państwowej Akademii Sztuki Teatralnej i Filmowej w Sofii profesora Aleksandra Grozewa *Киното в България*, obejmująca okres rozwoju kina bułgarskiego od 1897 do 1956 roku. Wobec znikomej liczby opracowań monograficznych dotyczących historii bułgarskiej kinematografii, która dotychczas, z konieczności, była omawiana jedynie skrótowo, a często tylko przy okazji kreślenia powszechnych dziejów kina (np. dwutomowa praca Todora Andrejkowa *История на киното*, tom pierwszy wydany w 2007 roku, tom drugi w 2004 roku, czy *История на световното кино 1945–2000* pod redakcją Władmimira Utiłowa i Nadełcza Milewa z 2008 roku), pozycja Grozewa wydaje się wyjątkowo wartościowa. Znakomicie uzupełnia takie publikacje, jak opracowanie Aleksandra Janakijewa *Българско кино. Енциклопедия* z 2000 roku czy wcześniejsze dzieło Petyra Kyrdżiłowa o charakterze filmograficznym *Български игрален филм (1911–1948)* z 1987 roku oraz Galinki Genczewej *Български игрален филм (1948–1970)* z 1988 roku.

Zgodnie z tytułem, studium Aleksandra Grozewa przedstawia nie tylko historię bułgarskiego filmu, lecz, sięgając do roku 1897, ilustruje również okoliczności, w jakich doszło do pierwszego na ziemiach bułgarskich pokazu filmowego 27 lutego 1897 roku w Ruse. Autor ukazuje drogi, którymi wynalazek braci Lumière trafił i na stałe zagodził w kinoteatrach powstałych w Bułgarii, wówczas od niedawna cieszącej się wolnością. Dokładnie opisuje wydarzenia i okoliczności towarzyszące powstaniu pierwszego filmu fabularnego – komedii *Българан е галант* z 1915 roku, w roli głównej

z Wasilem Gendowem, przyszłym „filarem” kina bułgarskiego. Opierając się m.in. na wspomnieniach pionierów kina oraz informacjach czerpanych z prasy wydawanej na początku XX wieku (np. „Театрални вести”, „Киножурнал”, „Кинозвезда”), Grozew charakteryzuje produkcje filmowe oraz prezentuje aktorów, twórców i producentów kina niemego. Historia bułgarskiego kina została przez autora wpisana w wydarzenia o charakterze społeczno-ekonomicznym i polityczno-kulturalnym czasu kryzysu, który nastąpił po przegranej II wojnie bałkańskiej i I wojnie światowej.

Wiele uwagi poświęca Grozew kolejnemu etapowi w dziejach kinematografii – pojawieniu się filmu dźwiękowego, którego pierwszej projekcji towarzyszył swoisty wyścig rozgrywający się pomiędzy ówczesnymi kinami sofijskimi. Rywalizację wygrało kino *Павеч*, które 20 marca 1930 roku wyemitowało seans *Моята любов не умира*, co stało się impulsem do (początkowo zresztą nieudanych) starań twórców o stworzenie bułgarskiego filmu dźwiękowego. Za jedną z pierwszych, zakończonych sukcesem, prób Grozew uważa obraz Wasiła Gendowa *Бунтът на робите* z 1933 roku. Początek lat czterdziestych XX wieku, opisany przez autora bardzo skrótowo, to okres produkcji filmów propagandowych, realizowanych dzięki pierwszej w dziejach państwa fundacji *Българско дело*, która dysponując funduszami, mogła wpływać na treści przekazywane przez obrazy. Więcej uwagi poświęcono w książce kinu niezależnemu, rozwijającemu się bez dotacji.

Przewrót polityczny, do którego doszło 9 września 1944 roku, stał się prawdziwą rewolucją także w bułgarskiej kinematografii. Zmiana ustroju doprowadziła nie tylko do poważnych przemian w procesie realizacji filmów, ale także odcisnęła się na ich ideologiczno-społecznym charakterze. W sposób uzasadniony Aleksander Grozew opisuje rozwój bułgarskiego kina socjalistycznego, o którego powstaniu można mówić od czasu uchwalenia 5 sierpnia 1948 roku nowych przepisów dotyczących kinematografii, co stanowiło następny etap rozwoju bułgarskiej twórczości filmowej. Autor na podstawie dokumentów politycznych i materiałów prasowych oraz tekstów programowych kreśli kontekst historyczno-polityczny i kulturowy, ściśle związany z nowym upolitycznionym rozdziałem w historii bułgarskiego kina. Widocznym efektem tych przemian była premiera pierwszego zrealizowanego za państwowe pieniądze filmu *Калин Орелът* w reżyserii Borisa Borozanowa, 20 marca 1950 roku. Grozew szeroko omawia

pierwszą produkcję o tematyce antyfaszystowskiej – *Тревога* Zacharego Żandowa z 1951 roku, która jednocześnie zapoczątkowała nowy nurt w dziejach bułgarskiego kina. Socrealistyczna kinematografia reprezentowana jest w monografii m.in. przez obrazy *Димитровградци* Nikoły Korabowa i Duczo Mundrowa z 1956 roku oraz *Утро над Родината* Antona Marianowicza i Stefana Syrczadzijewa z 1951 roku, a także filmy zawierające główne wątki tematyczne bułgarskiego kina pierwszej połowy lat pięćdziesiątych XX wieku.

Aleksandrowi Grozewowi udało się przedstawić dynamikę rozwoju rodzimego kina, poczynawszy od działalności miłośników dziesiątej muzy – amatorów (którzy, mając głównie doświadczenia teatralne, starali się zaszczerpić na bułgarskim gruncie tę europejską nowinkę, wierząc w jej możliwości i czyniąc wszystko, aby wnieść własny wkład w rozwój europejskiej kinematografii), aż do czasu pełnej profesjonalizacji twórców oraz aktorów.

Atutem publikacji, obok analizy licznych filmów (głównie fabularnych, ale także kilku dokumentalnych i animowanych) oraz prześledzenia rozwoju bułgarskiej kinematografii na tle przemian społeczno-politycznych w okresie od 1897 do 1956 roku, jest umieszczenie – po rozdziałach zamykających prezentację dwóch zasadniczych okresów rozwoju bułgarskiego kina (cezurą jest rok 1944) – biogramów najważniejszych twórców (reżyserów i scenarzystów) w Bułgarii, które uzupełniają informacje o zrealizowanych przez nich obrazach. Monografię dopełniają kadry z omawianych filmów, fotosy oraz reprodukcje dokumentów. Poważnym mankamentem opracowania jest jednak brak bibliografii dotyczącej historii bułgarskiej kinematografii, choć autor bardzo chętnie posługuje się cytatami z różnych materiałów źródłowych, znajdujących się jedynie w przypisach. Monografię zamyka indeks opisanych filmów oraz indeks twórców bułgarskiego kina, których działalność została w niej zaprezentowana.

Wojciech Józwiak